

Kirkerådet

Dato: 30.11.2020 (korrektur 3.12.2020)

Høringssvar – overordnede problemstillinger om kirkevalg

Det vises til høringsnotat fra Kirkerådet av 24.09.2020: Høring om kirkevalg – overordnede problemstillinger. Her følger et innspill knyttet til høringsnotatet overordnede tema, demokrati i Den norske kirke (heretter: Dnk).

Dr. philos. Bernt Aardal har interessante og kompetente bidrag i en respons ved konsultasjonen om valgordningen ved valg til bispedømmeråd i Den norske kirke, fredag 1. februar 2013 på Losby Gods. Dette sitatet fra Aardal gir en god introduksjon til temaet i høringssvaret:

«Fra en sekulærpolitisk synsvinkel kan direktevalg av alle legmedlemmene synes å være naturlig. Men er det bare enkeltvelgeren som er den «relevante enhet» i et kirkelig demokrati, eller er også menigheten en slik enhet? Dette er primært et teologisk eller kirkepolitisk spørsmål som jeg ikke skal blande meg opp i. Men går vi til frivillige organisasjoner og trossamfunn med en demokratisk oppbygging, finner vi at det i hovedsak er de lokale lagene som velger utsendinger til sentrale organer som hovedstyrer og landsmøter.»

Aardal skisserer to prinsipielle alternativ for kirkelig demokrati som benyttes i dette høringssvaret, en sekulærpolitisk valgordning og en synodalforfatning. Det understrekes derved at begge alternativene er fullverdig ordninger for kirkelig demokrati og derfor oppfyller formålet med kapittel 3 i Trossamfunnsloven, jf. § 10. Alternativene skisseres i punkt 1 og vurderes i punkt 2.

1. Alternativ for kirkelig demokrati ved valg til organ utenom den enkelte menighet

1.1. *Sekulærpolitisk ordning*

Ordningen er kjennetegnet av at den enkelte borger er relevant enhet for å inneha stemmerett, – «one man, one vote». Oversatt til en kirkelig organisasjon blir den enkelte kirkemedlem den relevante enheten for å inneha stemmerett til alle nivå i organisasjonen. I Dnk er dåpen medlemskriteriet. For å delta ved kirkelige valg kreves det i tillegg at medlemmet må ha fylt 15 år innen utgangen av valgåret, jf. Trossamfunnsloven § 13 andre ledd og kirkeordningen § 7 første ledd. Ved årsskiftet 2019/2020 var det noe under 3,6 millioner dømte medlemmer i Dnk. De utgjorde 66,4 prosent av befolkningen, dvs. litt i underkant av to tredjedeler.

1.2. Synodalforfatning

Ordningen som skal beskrives her kjennetegnes ifølge Aardal av at de lokale lagene er den relevante enheten for valg av utsendinger til sentrale organer som hovedstyrer og landsmøter. Relevante eksempler kan være Landsorganisasjonen i Norge, Norges Idrettsforbund og Church of England

Store norske leksikon definerer en synodalforfatning slik:

«Synodalforfatning er en type kirkeforfatning der kirkesamfunnet styres av et valgt kirkemøte (en synode). Enkeltmenighetens saker avgjøres av et menighetsråd, og landskirkens av et kirkemøte valgt av menighetsrådene.»

Synode defineres slik i leksikonet:

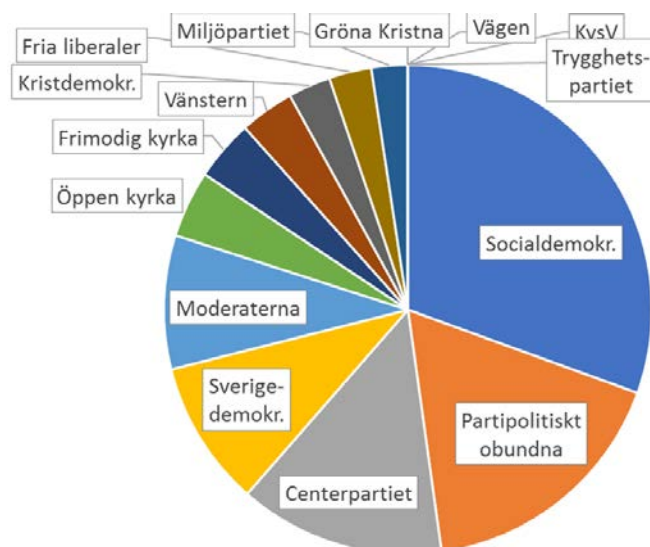
«Synoder er kirkemøter med bare biskoper som stemmeberettigede i både den ortodokse og den katolske kirke. I en rekke protestantiske kirkesamfunns brukes betegnelsen synode om styrende organer med representanter for kirkefolket valgt på demokratisk basis.»

Basert på valgforsker Aardal og Store norske leksikon kan den synodale valgordningen oppsummeres som følger. Den lokale menighets styringsorgan velges av medlemmene, som i den sekulærpolitiske ordningen. Til landsmøter o.l., dvs. bispedømmeråd og kirkemøte i Dnks tilfelle, velges det derimot utsendinger (delegater) fra den lokale kirken. Disse valgene gjennomføres i lokale organ, dvs. ikke av den enkelte kirkemedlem, men av menighetsråd eller menighetsmøte.

2. Vurderinger

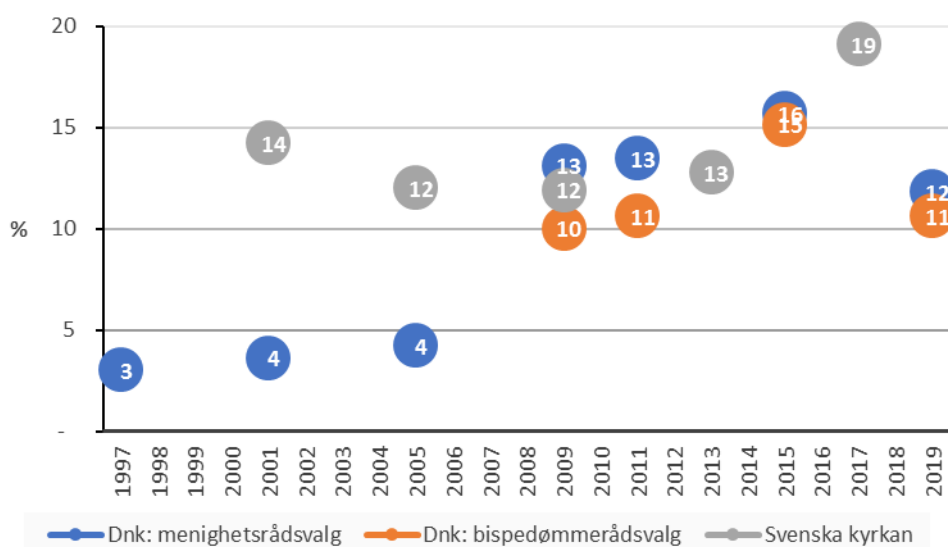
2.1. Sammenligning med Svenska kyrkans ordning

Det går fram av punkt 1 at den synodale ordningen er mest utbredt i kirkesamfunn. Svenska kyrkan (heretter: Sk) er imidlertid et sjeldent (det eneste?) eksempel på sekulærpolitisk valgordning i et kirkesamfunn. Noen effekter av Sks valgordning beskrives først.

Figur 2-1 Mandatfordeling til Sks kirkemøte etter valget i 2017

Som vist i Figur 2-1, ble det stilt 15 lister til Sks kirkemøte i 2017. 11 av listene ble representert. 8 av de 11 har 'moderparti' i Riksdagen.

Figur 2-2 Valgdeltakelse i Den norske kirke og Svenska kyrkan

Sk har i gjennomsnitt hatt en valgdeltakelse på knapt 13 prosent dersom en ser bort fra valget i 2017 der deltakelsen passerte 19 prosent. Valgdeltakelsen økte med over 6 prosentpoeng, dvs. 42 prosent økning. Hovedårsaken ser ut til å være Sverigedemokraternas valgoffensiv som førte til en motoffensiv fra Socialdemokraterna, Centerpartiet og Vänstern. Alle fire partiene gikk frem i valget. Ifølge media skal det nye partiet Alternativ for Sverige ha planer om en lignende valgoffensiv.

Dnk hadde et tilsvarende oppsving i valgdeltakelsen, til vel 15 prosent ved bispedømme-/kirkemøtevalg, i 2015 da spørsmålet om likekjønnet vigsel var i fokus. Bortsett fra disse to tilfellene der den nasjonale politikken slo inn i kirkevalget, har valgdeltakelsen i begge folkekirkene vært i størrelsesorden 11 – 13 prosent.

Sk har altså gjennom sin sekulærpolitiske valgordning et kirkemøte hovedsakelig bestående av representanter fra politiske parti. Det går frem av kirkeordningen § 24 første ledd bokstav d) og § 27 at leke medlemmer til bispedømmerråd og Kirkemøtet i prinsippet velges etter en lignende ordning som i Sverige, men det er ikke fullt ut avklart hvordan listene skal kunne utarbeides, noe som er tema for høringen. Politiske parti stiller ennå ikke lister ved valg til bispedømmerråd og Kirkemøtet i Dnk, men en del politiske parti har gitt anbefalinger til velgerne om hvilke lister de bør stemme på. Det skjedde både i Oslo og Bergen ved valget i 2019.

Kirkelovens bestemmelse om at «[k]irkelige valg holdes samtidig med, og i lokaler i umiddelbar nærhet av, valg til Stortinget eller fylkesting og kommunestyre» er fjernet fra Trossamfunnsloven, men Dnk har fått en tillatelse til å holde valgene etter den gamle bestemmelsen. Et betydelig partipolitisk mindretall var motstander av innføring av «kan»-bestemmelsen og ville beholde den gamle «skal»-bestemmelsen. Det er et eksempel på partipolitisk innblanding i et trossamfunns indre forhold som i fremtiden kan fremmes ved hjelp av partilister ved valg til bispedømme og Kirkemøtet. Det er av interesse at valgdeltakelsen i Sk er på nivå med Dnks selv om valgene i Sk ikke skjer samtidig med sekulærpolitiske valg.

Oppsummeringen av dette punktet er at selv om det ennå ikke er sekulærpolitiske parti engasjert i Kirkemøtet legger valgordningen til rette for det og det er betydelig partipolitisk interesse for valgene.

2.2. Det allmenne prestedømme som teologisk premiss

Dåp og etterfølgende opprettholdelse av medlemskap er et praktisk kriterium for valgdeltakelse. I tiårene rundt årtusenskiftet ble dåpen også fremmet som en teologisk premiss via det allmenne prestedømmet.

Det allmenne prestedømmet er et presteskap av de troende, jf. Peters første brev kap. 2, vers 1 – 10 med videre henvisninger til Rom. 9,33 og Jes. 28,16. Brevforfatteren skriv om «den som tror» på Jesus Kristus, hjørnesteinen som blir «til ære for dere som tror». Store norske leksikon uttrykker dette slik, med referanse til professor Tarald Rasmussen: «Det alminnelige prestedømme er et teologisk uttrykk for at alle troende er prester som ikke trenger noen geistlige mellommenn til å representere seg for Gud (1. Peters brev kapittel 2, vers 5 og 9).»

Det bibelteologiske grunnlaget for det allmenne prestedømmet står i motstrid til f.eks. den fremstillingen vi finner i innstillingen Styrket demokrati i Den norske kirke (Bakkevig II, 13.5.2008), punkt 3.2.1 Det allmenne prestedømme som teologisk premiss. Der knyttes det allmenne prestedømme til alle døpte med referanse til Martin Luther, men i skriftet til den kristne adel (1520) var ikke Luther på langt nær så ensidig som Bakkevig II. Luther skriver f.eks. «at vi er alle prester, ...; vi har alle én tro, ett evangelium, én slags sakrament». Der han refererer til Peters første brev 2,9 og skriver om å bli «viet til prester gjennom dåpen» virker eksegesen umiddelbart svak. Uttalelsen kan imidlertid forstås i lys av Luthers store katekisme, Om dåpen, avsnitt 34 der han skriver at «[u]ten troen er dåpen til ingen nytte ...». [Konkordieboken. Lunde Forlag, 2000]

Bakkevig II hevder at det allmenne prestedømme «gir det kirkelige demokrati dets kirkelige og teologiske legitimitet». Ettersom det allmenne prestedømme primært er knyttet til tro og ikke ensidig til dåp kan det ikke gi teologisk legitimitet til stemmerett utelukkende basert på dåp og medlemskap. Dette innebærer at det er et teologisk grunnspørsmål som svikter i mye av Dnks arbeid med valgordningen.

2.3. Fellesskapsorientert eller individorientert valgordning

Den sekulærpolitiske ordningen bygger på at den enkelte borger er den relevante enhet, for å bruke valgforsker Aardals begrep. Ordningen er individorientert og skal bidra til at alle borgere har like muligheter for deltakelse i styring av nasjonen. Den sekulærpolitiske ordningen skal gi rom for at vidt ulike ideologier eller etniske, kulturelle og sosiale grupper kan komme til orde og dermed hindre at polariseringen fører til utenforskap i samfunnet, som så kan underminere nasjonsfellesskapet. Derfor slutter individene seg sammen i partier etter slike skillelinjer. Det sekulærpolitiske systemet organiserer uenighet.

En synodalforfatning har derimot den lokale menigheten som den relevante enheten. Paulus skriver til galaterne at i Kristus er det ikke jøde eller greker, ikke slave eller fri, mann og kvinne. I Kristus Jesus er alle i menighetene én. Jeg tolker dette slik at i menigheten blir ulike ideologier og grupperinger irrelevante. Overfor Gud er vi alle syndere som lever av hans nåde.

Den som tror på vår Herre Jesus Kristus kan ikke samtidig gjøre forskjell på folk, skrev Jakob før han forklarte hvordan fremmede skulle tas imot i menigheten. Det er vanskelig å se at ulike partier i

menighetene er forenlig med partidannelse i menigheten, slik også Paulus advarer mot i første brevet til korinterne.

I Kristus er det ikke forskjeller som forsvarer partidannelser i kirken eller menighetene. Uenigheter avklares i samtale, felles bønn og felles bibelstudium, ikke gjennom maktkamper mellom partier. På den måten realiserer menigheten Jesu bønn om at de alle må være ett, slik du, Far, er i meg og jeg i deg. Slik skal også de være i oss, for at verden skal tro at du har sendt meg. Dette er sentralt i kirkens vitnesbyrd overfor verden. (Joh. 17,21ff)

Det følger av den sekulærpolitiske valgordningen at det stilles ulike lister. For at ordningen skal fungere kreves det i praksis partidannelse, spesielt dersom en bruker forholdsvalg. Dette er trolig en hovedgrunn til at protestantiske kirker organiserer demokratiet gjennom en synodalforfatning. Den har minst potensiale til å komme i konflikt med sentrale bibelske anliggender.

2.4. Kirken er lokal

Ifølge den augsburgske bekjennelsen art. VII Om kirken, er den forsamlingen av de hellige, der evangeliet blir lært rent og sakramentene forvaltet rett. Dette reflekterer det nytestamentlige kirkebegrepet. Der tales det enten om den lokale kirken, dvs. forsamlingen, eller om den universelle kirken. Nasjonalkirker eller folkekirker er på ett vis et fremmedelement. De forskjellige hierarkiske nivåene i en kirkeorganisasjon har ingen selvstendig teologisk funksjon. Det er menighetene som er kirken.

Når menighetene er kirken gir det ikke god mening at menighetsleddene hver for seg skal velge utsendinger som ikke tilhører den menigheten en selv er del av, til organisasjonsnivå lenger opp i hierarkiet. Det bør skje som en felles aktivitet i menigheten slik at de valgte representerer menigheter og ikke partier. Det skaper en sammenheng i den kirkelige organisasjonsstrukturen som er forankret i menigheten, dvs. grasrotdemokrati.

2.5. Framtidsrettet valgordning

Den sekulærpolitiske ordningen har nasjonalstaten som mønster. Ved første blick kan den derfor se nærliggende ut for en folkekirke.

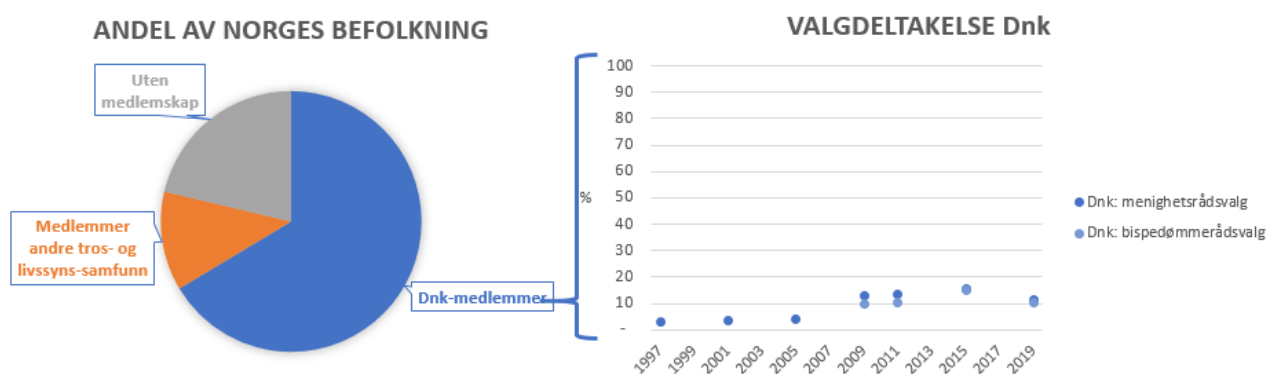
I dag er under to tredjedeler av befolkningen medlemmer. Har vi da fortsatt en folkekirke? Flere har tatt til orde for at flertallet i befolkningen må være medlem om folkekirkekonseptet skal gi mening. Trenden de siste 10 – 15 årene har vært at medlemsandelen faller med ett prosentpoeng per år. Med utgangspunkt i 66,4 prosent ved årsskiftet 2019/2020 og en enkel lineær framskrivning passerer det kritiske 50-prosent nivået i løpet av 2030-tallet, omtrent ved 500-årsjubileet til nasjonaliseringen av kirken.

Helge Brunborg leverte et notat om utviklingen av antall medlemmer i Den norske kirke 27. mars 2019. Med en eksponensiell beregning anslo han at medlemsandelen inkludert tilhørige ville være 52 prosent i 2039. Tilhørige har i en del år utgjort 2,5 til 2,7 prosentpoeng. Brunborgs eksponensielle modell medfører følgelig at det kritiske 50-prosent nivået passerer i 2039 ($52 - 2,5 = 49,5$).

Utviklingen i medlemsandelen har Dnk ikke kontroll over. Den enkeltes tro er den viktigste faktoren som til en viss grad kan påvirkes gjennom forkynning m.m. En relativt stor del av medlemmene bærer ikke barna

sine til dåp og flertallet av døpte under 18 år deltok ikke i dåpsopplæringstiltak i 2016, jf. KR 41/17. Andre faktorer som inn- og utvandring, fødselsoverskudd og kirkemedlemmers død er eksternt gitte størrelser.

Den norske kirke bør utvikle en valgordning som har lengre tidsperspektiv enn et par tiår. Det taler mot den sekulærpolitiske ordningen og for en synodalforfatning. Som illustrert i Figur 2-3 fungerer den sekulærpolitiske valgordningen dårlig for Den norske kirke. Etter hvert som den blå sektoren i venstre del av grafen minker, blir den sekulærpolitiske ordningen mer dysfunksjonell.

Figur 2-3 Kirkevalgdeltakelse av de 2/3 av Norges befolkning som er medlem i Dnk

3. Oppsummering

Ifølge kirkeordningen § 2 skal «Den norske kirkes ordninger og praksis ... være i samsvar med Den norske kirkes grunnlag». Det går frem av punkt 2.2, 2.3 og 2.4 at den sekulærpolitiske valgordningen har svakt grunnlag i Skrift og bekjennelse, mens en synodalforfatning i større grad ivaretar teologiske hensyn.

Det er sterke drivkrefter i retning av en sekulær partipolitikk innebygd i den sekulærpolitiske valgordningen, se punkt 2.1. Partidannelser er som vist i punkt 2.3, i strid med sentrale teologiske hensyn.

Som folkekirke og majoritetskirke kan den sekulærpolitiske valgordningen se naturlig ut ved første blick, men den er som vist i punkt 2.5, ikke fremtidsrettet. Selve ordningen driver organisasjonen mot en meningsløs ressursbruk og valgdeltakelsen viser med all tydelighet at den er forfeilet. Ordningen lever på ingen måte opp til den illusjonen om det sekulærpolitiske demokratiet den lover.

Når det gjelder de konkrete spørsmålene i høringen så mener jeg at (1.) de foreslåtte ordningene for listevalg ikke bør innføres, (2.) supplering av lister blir dermed ikke relevant, (3.) kommunikasjonen er unødvendig ressurskrevende, (4) valg bør foregå i kirkens lokaler, (5.) foreslåtte personvalgregler passer ikke og (6.) forhåndsstemming er ressurskrevende og ikke relevant i en synodalforfatning.

Jeg takker for anledningen til å bidra i høringen.

Vennlig hilsen
Asgeir M. Remø